

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра соціальної роботи та
реабілітації

ЗАТВЕРДЖЕНО
Гуманітарно-педагогічний факультет
“20” травня 2026 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ОСНОВИ ФІЗИЧНОЇ ТА МЕДИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ»

Галузь знань 23 «Соціальна робота»

Спеціальність І01 Соціальна робота та консультування

Освітня програма Соціальна робота

Факультет (ННІ) гуманітарно-педагогічний

Розробники: Тетяна ГРИГОРЕНКО доктор філософії, доцент,

Ігор ГОНЧАРЕНКО доктор сільськогосподарських наук, професор

Київ – 2026 р.

Опис навчальної дисципліни

У зв'язку з загальноосвітовою тенденцією до старіння населення, збільшення кількості осіб, які бажають підтримати належну якість життя при таких хронічних захворюваннях, як гіпертонічна хвороба, цукровий діабет, бронхіальна астма та ін., змінюється підхід до надання медичних послуг із переміщенням акценту на профілактику ускладнень хронічних захворювань та відновлення здоров'я клієнтів з хронічними захворюваннями. Цим актуалізується запит на оволодіння соціальними працівниками сумою знань і умінь, необхідною при організації реабілітаційного процесу отримувача соціальних послуг (зокрема, осіб з інвалідністю) вдома.

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь

Освітньо-науковий рівень	<u>другий (магістерський)</u> (назва)	
Спеціальність	I01 Соціальна робота (шифр і назва)	
Освітньо-професійна програма	<u>«Соціально робота та консультування»</u> (назва)	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Вибіркова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Курсова робота	Не передбачено	
Форма контролю	Екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	Форма здобуття вищої освіти	
	денна	заочна
Рік підготовки	перший	перший
Семестр	другий	перший
Лекційні заняття	30	10
Практичні, семінарські заняття	45	10
Лабораторні заняття	-	-
Самостійна робота	75	100
Індивідуальні завдання	-	-
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	<u>5</u> 5	

1. Мета, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Основи фізичної та медичної реабілітації» є ознайомлення з теоретичними основами медичної та фізичної реабілітації; формування у студентів систематизованого та цілісного уявлення про основні засади діяльності реабілітаційних закладів, підготовка здобувачів до роботи з людьми з інвалідністю; набуття умінь та навичок виконання найпростіших медичних втручань з медичної та фізичної реабілітації.

Предмет вивчення навчальної дисципліни: науково-методичні засади організації медичної та фізичної реабілітації, які забезпечують ефективне формування у здобувачів освіти професійного світогляду, свідомих мотивацій, умінь та навичок, життєво необхідних компетенцій для організації реабілітаційного процесу; усвідомлення місця і ролі медичної та фізичної реабілітації в роботі реабілітаційних центрів для осіб з інвалідністю.

Завданнями курсу є

формування професійно-орієнтованого світогляду майбутніх вчителів- реабілітологів, керівників центрів для осіб з інвалідністю;

розкриття основних положень медичної та фізичної реабілітації;

ознайомлення здобувачів вищої освіти з особливостями функціонування реабілітаційних центрів, змістом основних теоретичних підходів до організації їхньої діяльності;

використання отриманих знань для відновлення здоров'я осіб з хронічними захворюваннями та інвалідністю в лікувально-профілактичних закладах, в тому числі, в реабілітаційних центрах.

оволодіння навичками медичного і фізичного супроводу осіб з інвалідністю;

Компетентності ОП:

інтегральна: здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі соціальної роботи або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог;

загальні компетентності (ЗК):

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу(ЗК 1) Навички міжособистісної взаємодії (ЗК 9)

Здатність працювати в команді (ЗК 10)

фахові (спеціальні) компетентності (ФК):

Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (експертами з інших галузей/видів економічної діяльності), налагоджувати взаємодію державних, громадських і комерційних організацій на підґрунті соціального партнерства (СК 5)

Програмні результати навчання (ПРН) ОП:

оцінювати соціальні наслідки політики у сфері прав людини, соціальної інклюзії та сталого розвитку суспільства, розробляти рекомендації стосовно удосконалення нормативно-правового забезпечення соціальної роботи;

**2. Програма та структура навчальної дисципліни
ВК 6 «ОСНОВИ ФІЗИЧНОЇ ТА МЕДИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ»**

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	лек.	пр.	лаб.	інд.	сам.р.	усього	лек.	пр.	лаб.	інд.	сам.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1. <u>Теоретичні основи медичної та фізичної реабілітації.</u>												
Тема 1. Теоретичні та правові основи фізичної та медичної реабілітації.	16	4	4			8						
Тема 2. Загальна характеристика лікувальних фізичних факторів і принципи фізіотерапії.	16	4	4			8						
Тема 3. Лікувальна фізкультура (кінезотерапія) як основний метод медичної та фізичної реабілітації.	16	4	4			8						
Тема 4. Масаж як метод фізичної реабілітації. Основи лікувального масажу.	16	4	4			8						
<i>Разом за модулем 1</i>	<i>64</i>	<i>16</i>	<i>16</i>			<i>32</i>						
Модуль 2. <u>Методи альтернативної медицини у відновленні здоров'я</u>												
Тема 5. Нетрадиційна (альтернативна) медицина в лікуванні та реабілітації.	8	4	4			4						
Тема 6. Санаторно-курортне лікування як відновний засіб при хронічних захворюваннях внутрішніх органів та реабілітації осіб з інвалідністю.	8	4	4			4						
Тема 7. Загальні питання медичної та фізичної реабілітації дітей з ООП.	8	2	2			4						

Тема 8. Технології медичної та фізичної реабілітації з терапевтичними проблемами.	8	2	2			4						
Тема 9. Медико-психологічна реабілітація при посттравматичному стресовому розладі (ПТСР) у військових та осіб	8	2	2			4						
<i>Разом за модулем 2</i>	<i>56</i>	<i>14</i>	<i>14</i>			<i>28</i>						
<i>Разом за курсом</i>	<i>120</i>	<i>30</i>	<i>30</i>			<i>60</i>						

3. Теми лекцій

№ зан.	Назва теми	Кількість годин
1	Теоретичні та правові основи фізичної та медичної реабілітації	2
2	Лікувальна фізкультура (кінезотерапія) як основний метод медичної та фізичної реабілітації.	2
3	ЛФК у корекції психофізичних вад, відновленні пацієнтів після інсульту і травм.	2
4	Масаж як метод фізичної реабілітації. Основи лікувального масажу.	4
5	Нетрадиційна (альтернативна) медицина в лікуванні та реабілітації.	4
6	Санаторно-курортне лікування як відновний засіб при хронічних захворюваннях внутрішніх органів та реабілітації осіб з інвалідністю.	4
7	Загальні питання медичної та фізичної реабілітації дітей з інвалідністю.	4
8	Технології медичної та фізичної реабілітації з терапевтичними проблемами.	4
9	Медико-психологічна реабілітація при посттравматичному стресовому розладі (ПТСР) у військових та осіб, що пережили надзвичайні ситуації, насилля, ДТП	4
Разом годин практичних занять		30

4. Теми практичних занять

№ зан.	Назва теми	Кількість годин
Модуль 1. <i>Теоретичні основи медичної та фізичної реабілітації.</i>		
1	Теоретичні та правові основи фізичної та медичної реабілітації	2
2	Лікувальна фізкультура (кінезотерапія) як основний метод медичної та фізичної реабілітації.	2
3	ЛФК у корекції психофізичних вад, відновленні пацієнтів після інсульту і травм.	2
4	Масаж як метод фізичної реабілітації. Основи лікувального масажу.	4
Модуль 2. <i>Методи альтернативної медицини у відновленні здоров'я</i>		
5	Нетрадиційна (альтернативна) медицина в лікуванні та реабілітації.	4
6	Санаторно-курортне лікування як відновний засіб при хронічних захворюваннях внутрішніх органів та реабілітації осіб з інвалідністю.	4
7	Загальні питання медичної та фізичної реабілітації дітей з інвалідністю.	4
8	Технології медичної та фізичної реабілітації з терапевтичними проблемами.	4
9	Медико-психологічна реабілітація при посттравматичному стресовому розладі (ПТСР) у військових та осіб, що пережили надзвичайні ситуації, насилля, ДТП	4
Разом годин практичних занять		30

5. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я».	6
2	Класифікація фізичних вправ: гімнастичні, прикладні, спортивні ігри. Гімнастичні вправи: загальнозміцнювальні, дихальні, рефлексорні. Активні і пасивні вправи.	6
3	Види рухових режимів, застосовуваних у кінезотерапії.	6
4	Артикуляційні, голосові і дихальні вправи. Пальчикова гімнастика.	6
5	Короткі відомості з історії масажу. Сутність і механізм дії масажу. Вплив масажу на органи і системи людини. Організація праці масажиста, підготовка до масажу. Масаж за допомогою апаратів. Гідромасаж. Масаж при травмах і захворюваннях ОРА.	6
6	Курортологія. Види курортів. Охарактеризувати один із курортів України та зарубіжжя	6
7	Використання факторів природи у фізичній реабілітації: сонячні ванни, повітряні ванни (аерація), загартовування. Види загартовування: сонцем, повітрям, водою, обтирання, контрастний душ, купання у відкритих водоймах та в басейнах.	6
8	Ароматерапія. Способи використання. Класифікація ефірних олій. Вплив ефірних олій на організм. Показання та протипоказання. Назвати 5 аромамасел, які здійснюють антибактеріальний і противірусний ефект.	6
9	Медико-психологічна реабілітація при посттравматичному стресовому розладі (ПТСР) у військових та осіб, що пережили надзвичайні ситуації, насилля, ДТП.	6
10	«Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги. Реакція на тяжкий стрес та розлади адаптації. Посттравматичний стресовий розлад». Особливості функціонування систем медичної реабілітації учасників бойових дій в різних країнах.	6
Всього		60

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

усне або письмове опитування;
співбесіда;
тестування;
захист лабораторних/практичних, розрахункових/графічних робіт, проєктів;
пірінгове оцінювання, самооцінювання.

метод проблемного навчання;
метод практико-орієнтованого навчання;
кейс-метод;
метод проєктного навчання;
метод перевернутого класу, змішаного навчання;
метод навчання через дослідження;
метод навчальних дискусій та дебат;
метод командної роботи, мозкового штурму
метод гейміфікованого навчання.

Успіх навчання загалом залежить від внутрішньої активності студентів, від характеру їхньої діяльності, то саме характер діяльності, ступінь самостійності та творчості мають бути важливими критеріями у виборі методу.

7. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний метод. Студенти здобувають знання, слухаючи розповідь, лекцію, з навчальної або методичної літератури, через екранний посібник у «готовому» вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, вони залишаються в межах репродуктивного (відтворювального) мислення. Такий метод якнайширше застосовують для передавання значного масиву інформації. Його можна використовувати для викладення й засвоєння фактів, підходів, оцінок, висновків.

Репродуктивний метод. Ідеться про застосування вивченого на основі зразка або правила. Діяльність тих, кого навчають, є алгоритмічною, тобто відповідає інструкціям, розпорядженням, правилам – в аналогічних до представленого зразка ситуаціях.

Метод проблемного викладення. Використовуючи джерела й засоби, педагог, перш ніж викладати матеріал, ставить проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, розкриваючи систему доведень, порівнюючи погляди, різні підходи, показує спосіб розв'язання поставленого завдання. Студенти стають ніби свідками і співучасниками наукового пошуку.

Частково-пошуковий, або евристичний метод. Його суть – в організації активного пошуку розв'язання висунутих педагогом (чи самостійно сформульованих) пізнавальних завдань або під керівництвом педагога, або на основі евристичних програм і вказівок. Процес мислення набуває продуктивного характеру, але його поетапно скеровує й контролює педагог або самі студенти на основі роботи над програмами (зокрема й комп'ютерними) та з навчальними посібниками. Такий метод, один з різновидів якого є евристична бесіда, перевірений спосіб активізації мислення, спонування до пізнання.

Дослідницький метод. Після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань та короткого усних або письмових пояснень ті, кого навчають, самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження та виконують інші пошукові дії. Ініціатива, самостійність, творчий пошук виявляються в дослідницькій діяльності найповніше. Методи навчальної роботи безпосередньо переходять у методи, які імітують, а іноді й реалізують науковий пошук.

Використання методів навчання в процесі викладання навчальної дисципліни зумовлено задоволенням освітніх потреб здобувачів, їхньою активністю, самостійністю, творчістю.

Під час практично-зорієнтованого викладання навчальної дисципліни використовуються

такі організаційні форми та **активні** методи:

проведення навчальних семінарів із застосуванням наочних методів (демонстрація, візуалізація, ілюстрація, презентація на паперових носіях чи мультимедійним комплексом у стаціонарному чи дистанційному форматі);

застосування у час практичних занять інтерактивних методик навчання, зокрема «мозковий штурм», «синтез думок», «суспільний проект», «коло ідей», «аналіз ситуації» тощо;

проведення семінарських занять у формі прес-конференції, брифінгів, круглих столів, конкурсів з використанням методів інтерактивного навчання «Мозковий штурм», «Коло ідей», «Робота в малих групах» аналіз конкретних ситуацій, ігри-тренування конкретних соціальних навичок, ігри з прихованими цілями сторін, ігри-дилеми тощо.

8. Оцінювання результатів навчання.

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національну оцінку згідно чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. <u>Теоретичні основи медичної та фізичної реабілітації.</u>		
П.р 1 Теоретичні та правові основи фізичної та медичної реабілітації.	Оцінювати соціальні наслідки політики у сфері прав людини, соціальної інклюзії та сталого розвитку суспільства, розробляти рекомендації стосовно удосконалення нормативно-правового забезпечення соціальної роботи;	20
П.р 2. Загальна характеристика лікувальних фізичних факторів і принципи фізіотерапії.		
П.р. 3. Лікувальна фізкультура (кінезотерапія) як основний метод медичної та фізичної реабілітації.		
П.р. 4. Масаж як метод фізичної реабілітації. Основи лікувального масажу.		
Модульна контрольна робота 1.		20
Всього за модулем 1		100
Модуль 2. <u>Методи альтернативної медицини у відновленні здоров'я</u>		
П.р. 1. Нетрадиційна (альтернативна) медицина в лікуванні та реабілітації..	Оцінювати соціальні наслідки політики у сфері прав людини, соціальної інклюзії та сталого розвитку суспільства, розробляти рекомендації стосовно удосконалення нормативно-правового забезпечення соціальної роботи;	15
П.р. 2. Санаторно-курортне лікування як відновний засіб при хронічних захворюваннях внутрішніх органів та реабілітації осіб з інвалідністю.		15
П.р 3 Загальні питання медичної та фізичної реабілітації дітей з інвалідністю.		15
П.р. 4 Технології медичної та фізичної реабілітації з терапевтичними проблемами.		15
П.р. 5 Медико-психологічна		10

реабілітація при посттравматичному стресовому розладі (ПТСР) у військових та осіб, що пережили надзвичайні ситуації, насилля, ДТП		
Модульна контрольна робота 2.		30
Всього за модулем 2		100
Навчальна робота	$(M1 + M2)/2 * 0,7 \leq 70$	
Екзамен/залік	30	
Всього за курс	$(\text{Навчальна робота} + \text{екзамен}) \leq 100$	

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання	<i>НАПРИКЛАД:</i> роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності	<i>НАПРИКЛАД:</i> списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Курсові роботи, реферати повинні мати коректні текстові посилання на використану літературу
Політика щодо відвідування	<i>НАПРИКЛАД:</i> відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із деканом факультету)

9. Навчально-методичне забезпечення:

електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn - <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=3942>);

посилання на цифрові освітні ресурси;

підручники, навчальні посібники, практикуми;

методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм здобуття вищої освіти;

програма навчальної (виробничої) практики навчальної дисципліни (якщо вона передбачена навчальним планом).

10. Рекомендована література

Основна

1. Андріюк Л.В., Бабінець Л.С., Величко В.І. Реабілітація в сімейній медицині. К.: Магнолія, 2021. 476 с.
2. Богдановська Н.В., Кальонова І.В. Фізична реабілітація засобами фізіотерапії. К.: Університетська книга, 2020. 328 с.
3. Вакулєнко Л.О. та інші. Реабілітаційний масаж. Тернопіль: Укрмедкнига, 2018. 524 с.
4. Добровольська Н.А. та інші. Практичні аспекти фізичної терапії та ерготерапії.
5. Навчальний посібник. Видавництво: Гельветика, 2020. 368 с.

6. *Козак Д.В., Давибіда Н.О.* Лікувальна фізична культура. Тернопіль: Укрмедкнига, 2019. 108 с.
7. *Майкова Т.В., Афанасьєв С.М., Афанасьєва О.С.* Ерготерапія. К.: Дніпро, 2019. 374 с.
8. *Медична і соціальна реабілітація: підручник (ВНЗ І-ІІІ р.а.) / В.Б. Самойленко, Н.П.*
9. *Яковенко, І.О. Петряшев та ін.* 2-е вид., переробл. і доповн. Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина». К., 2018. 464 с.
10. *Медична і соціальна реабілітація: навчально-методичний посібник (І-ІІІ р.а.) / С.С. Сапункова, Л.О. Піц, А.Ф. Гутніцька та ін.* Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина». К. 2018. 280 с.
11. *Медико-психологічна реабілітація учасників АТО в санаторнокурортних установах (клінічна настанова) / Під заг. ред. проф. Б.В. Михайлова.* Харків-Київ: ВАФК, 2018. 127 с.
URL: https://vafk.org.ua/wp-content/uploads/2018/%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA_%D0%90%D0%A2%D0%9E.pdf
12. *Основи реабілітації, фізичної терапії, ерготерапії: підручник / Л. О. Вакуленко [та ін.] ; за заг. ред. Л. О. Вакуленко, В. В. Клапчука.* Тернопіль: Укрмедкн.: ТДМУ. 2018. 371 с.
13. *Попадюха Ю.А.* Сучасні технічні та ортопедичні засоби у реабілітації, фізичній терапії, ерготерапії. У 2-х томах. К.: ЦУЛ, 2020. 563 с.
14. *Реабілітація військовослужбовців в Україні. Загальні проблеми та особливості організації під час воєнного стану.* Київ. ВД «Професіонал», 2022. 406 с.
15. *Соціально-психологічна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами: інноваційні технології природотерапії: монографія / Кравченко О. О., Міщенко М. С., Левченко Н. В. [та ін.] ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини.* Умань : Візаві, 2020. 144 с.
16. *Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій: практичний посібник / [Т. М. Титаренко, М. С. Дворник, В. О. Климчук та ін.] ; за наук. ред. Т. М. Титаренко / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.*
17. *Семигіна Т.* Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
18. *Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій: практичний посібник / [Т. М. Титаренко, М. С. Дворник, В. О. Климчук та ін.] ; за наук. ред. Т. М. Титаренко / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.*

Допоміжна

1. *Гайда І.М.* Медико-соціальне обґрунтування удосконалення системи медичної реабілітації військовослужбовців на регіональному рівні. Дис. на здобуття наукового ступеня канд. мед. н. за спеціальністю 14.02.03 – соціальна медицина. Українська військово-медична академія МО України. Ужгородський національний університет МОН України, Київ, 2018.
2. *Кальонова І.В., Богдановська Н.В.* Реабілітаційна діагностика в неврології. Навчальний посібник. К.: Університетська книга, 2021. 178 с.
3. *Мокієнко А.В.* Сапропелі як перспективний засіб лікування і оздоровлення. К.: Фенікс, 2021. 236 с.
4. *Народні та нетрадиційні методи реабілітації: метод. вказ. до про-ведення практичного заняття магістрів 1-го курсу IV мед. фак-ту / упоряд. А. Г. Істомін, О. Л. Сивенко, О. В. Резуненко та ін.* Харків : ХНМУ, 2020. 28 с.
5. *Федорів Я.-Р.М., Регеда М.С., Гайдучок І.Г. та ін.* Фзіотерапія. К: Магнолія, 2021. 542 с.
6. *Фізична терапія, здоров'я, фізична культура та педагогіка.* за ред. І. Григуса, Д. Скальські, Б. Кіндзера. Рівне, 2021. 211 с.